

и внутренних условий функционирования предприятия.

Из выше изложенного материала можно сделать следующие выводы: во-первых, собственники с целью эффективного управления контролируемыми предприятиями минимизируют трансакционные издержки; во-вторых, для того, чтоб собственники на первый план ставили интересы предприятия, а не «проедали» активы предприятия, необходим соответствующий мотивационный механизм; в-третьих, эффектив-

ность политики управления прибылью предприятия также зависит от мотивации доминирующих собственников.

Список литературы

1. Джозеф Е. Стиглиц. Кредитные рынки и контроль над капиталом // МэиМО. – 1989. – №6. – С.41-53.
2. А. Олейник. Теорема Коуза и трансакционные издержки // Вопросы экономики. – 1999. – №5. – С.139-158.

М.Г. БІЛОПОЛЬСЬКИЙ,

доктор економічних наук,

професор, академік АЕН України,

голова Донецької обласної Асоціації платників податків,

В.Д. КІСЕЛЬОВ,

заступник голови – виконавчий

директор Донецької обласної Асоціації платників податків

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ

Згідно з концепцією національної безпеки України головна роль в сфері економічної безпеки відводиться саме державі, яка здійснює певні заходи шляхом реалізації конкретних доктрин, стратегій, програм відповідно до чинного законодавства.

Загроза взагалі, а не тільки економічна, має таку назву тому, що вона або руйнує об'єкт, або завдає йому певних збитків.

За нормальних умов економічні загрози є зворотньою стороною економічного виграшу та звичайною умовою діяльності в ринковому конкурентному середовищі.

Шлях побудови економічної безпеки держави полягає в єднанні оцінок ступеня вразливості економіки та можливості матеріалізації загрози.

Зниження рівня вразливості національної економіки є одним з головних завдань в сфері запобігання злочинності.

Це може стати дієвим шляхом перешкодження можливому проникненню в легальну економіку організованих злочинних угруповань, які мають для цього багато підстав: «відмивання» та інвестування доходів, контролювання території, зведення до мінімуму «правоохоронного ризику» та ін. До того ж діяльність цих структур в «тіньовій» та легальній економіці досить важко розділити і визначити.

Аналіз національної економічної безпеки у найважливіших сферах економіки – ресурсного, виробничого, науково-технічного потенціалу, зовнішньоекономічної, політичної діяльності, соціальной сфері – свідчить про те, що найбільшу небезпеку для України становлять внутрішні загрози у зіставленні із зовнішніми.

Взагалі економічна безпека країни зумовлюється досягненням економічної рівноваги (таким становищем населення країни, при якому забезпечуються нормальні умови життєдіяльності) як у державі, так і в економічному становищі щодо зовнішніх чинників, в зовнішньоекономічній сфері.

Питання зовнішньоекономічної безпеки пов'язані, насамперед, з відносинами між різними суверенними державами щодо обміну такими видами товарів, як товари в речовому вигляді, в тому числі земля як засіб виробництва; послуги, включаючи транспортні та інформаційні; праця; а також капітал у вигляді прямих та портфельних інвестицій.

Останнім часом посилюються і певні внутрішні загрози безпеці інфраструктури зовнішньоекономічної галузі. Це проявляється в мінливості зовнішньоекономічної законодавчої бази, засиллі політичних рішень, які суперечать економічній доцільності, частих змінах в адміністративному апараті управління, підриві інформаційного забезпечення галузі, послабленні підтримки наукових досліджень і підготовці зовнішньоекономічних фахівців.

В умовах ринку кардинально змінюється роль та зростання значення держави як законодавця правових норм господарювання, фінансової діяльності. Разом з тим звужується роль державного сектору як виробника товарів та послуг. Таким чином, чим більше значення з точки зору національної безпеки має та чи інша економічна проблема, тим меншими будуть роль і місце ринкових механізмів у її розв'язанні.

На рівні колективного укладу економіки в умовах персоніфікованої власності держава виконує роль координатора економічного розвитку.

Приватному секторові більше відповідає максимальне ринкове саморегулювання з його свободою та конкуренцією. Саме конкуренція дає можливість

суб'єктам цієї сфери забезпечити власну економічну безпеку.

Щодо забезпечення економічної безпеки в горизонтальній площині – на рівні регіонів, – то вона перш за все визначається тим, яку ступінь можливості формування власної економічної політики передбачає державна стратегія національної економічної безпеки.

Загалом держава зацікавлена в установленні економічної стабільності регіонів у зв'язку із офіційним курсом на перенесення акценту в проведенні ринкових реформ з центру на місця. Але, з другого боку, в умовах глибокої трансформаційної кризи дуже складно регулюються суперечності між державними та регіональними інтересами. Це знаходить своє відображення, зокрема, у бюджетній, податковій, інвестиційній політиці та ін. Так, залежність місцевих бюджетів та місцевих органів влади від державного бюджету і центральної виконавчої влади посилюється дедалі більше.

В цих умовах державна стратегія забезпечення національної економічної безпеки повинна містити в собі розробки напрямків щодо оптимізації взаємозв'язків центру і регіонів. Вони матимуть певний ефект лише за умов нового територіального розподілу праці, структурної перебудови економіки регіону, забезпечення конкурентоспроможності товарів місцевого виробництва, утворення адекватної інфраструктури, вирішення соціальних проблем.

Розробка регіональної економічної політики потребує також комплексного вирішення питань організаційного, нормативно-правового, наукового, методологічного, аналітичного, інформаційного та експертного забезпечення діяльності в цій сфері.

В Україні сьогодні стоїть завдання побудувати таку нову структуру, яка буде максимально вигідною економічно і водночас соціально адаптованою. В тім реформи рухаються занадто повільно.

Нині ми опинилися на тому етапі, коли доводиться говорити про необхідність рятувати весь господарський організм країни.

Важливо виробити стратегію інноваційної діяльності в країні, передбачати стабілізацію фінансової системи шляхом поступового зменшення державних зовнішніх і внутрішніх боргів та припинення залучення коштів під державні гарантії.

Схоже, що нинішні економічні умови, які склалися з характерними заборгованостями, бартером та тіньовою економікою, можуть набути постійного характеру. Незважаючи на попередні сподівання й очікування, без радикальної зміни курсу нинішнє економічне становище може виявитися не перехідною фазою в наближенні до справжньої ринкової економіки, а реальним перманентним станом рівноваги низького рівня.

Нинішні умови відрізняються від радянського періоду переважно тим, що прийняття рішень не зосереджено в центрі. Рішення щодо розміщення ресурсів – децентралізовані й приймаються керівниками підприємств, галузевими або місцевими чиновниками. Скасування централізованого контролю, пов'язаного із закінченням тоталітаризму залізної завіси, призвело до розвитку тіньової економіки, чого в практиці не могло бути при попередній економічній системі.

Нинішні умови подібні до радянського періоду тим, що бюджетні обмеження – м'які, частина цін – викривлена і така, що не відображає відносну нестачу ресурсів. Підприємства максимізують виробництво та зайнятість, а не прибутки, при чому товари й послуги "продаються" без використання грошей, як засобу обміну. Ці характеристики притаманні для більшості "старих" державних підприємств і для бюджетної сфери, однак вони не стосуються деяких "нових" підприємств, функціонуючих у

тіньовій економіці, орієнтованих переважно на ринок.

Для досягнення успіху в підготовці економічного стрибка із соціалістичної рівноваги низького рівня до вищої ринкової рівноваги реформи повинні бути всебічними й далекосяжними.

Нові підприємства потребують підтримки у формі істотного зменшення податкових ставок (зокрема, підприємства, які створюють вартість та нові робочі місця), а також у формі широкої дерегуляції. Старі соціалістичні підприємства державної власності потрібно реформувати шляхом зміни середовища, в якому вони функціонують переважно за допомогою заходів, спрямованих на посилення бюджетних обмежень, ліквідації стимулів для бартеру, виробництва, яке зменшує вартість, та інших форм соціалістичної економічної діяльності.

Економічна безпека – відкриття кордонів для сусідніх країн, які пропонують товари для торгівлі та гроші для інвестицій. Зокрема, відкриття кордонів набуває вирішального значення для успішного економічного розвитку.

Українським компаніям та споживачам потрібен вихід на західні компанії, які можуть платити грошима, а не товаром, мають капітал для інвестицій, високоякісні товари для продажу та технології. До того ж конкуренція із західними компаніями може бути рушійною силою реструктуризації українських підприємств.

Слід зауважити, що економічна політика держави в умовах трансформації постсоціалістичного суспільства в новий для України тип конкурентних ринкових відносин ускладнюється несприятливою кон'юнктурою. Про це яскраво свідчать зростання кризових явищ, зuboжіння населення України. Всі спроби державних органів подолати кризу не дають позитивних результатів, що змушує робити висновок про неправомірність та помилковість заходів, що лежать в основі стратегічного курсу на ре-

формування старої адміністративно-командної системи і становлення ринкової економіки.

Концепція монетаризму, що здійснюється керівництвом країни під пильним наглядом міжнародного валютного фонду, різко погіршила всі головні показники економіки і призвела до таких наслідків, як розрив традиційних економічних зв'язків між підприємствами і галузями, між державою і людьми; безперервне підвищення цін з боку держави, як головного власника всіх ресурсів; спад виробництва та зростання безробіття; перехід від переважного, випереджаючого зростання платоспроможного попиту населення порівняно з відстаючою пропозицією товарів та послуг до уявної ілюзорної "рівноваги", що створюється шляхом різкого придушення попиту за рахунок скорочення бюджетного покриття витрат та рівня доходів населення, що посилюється зростанням заборгованості по виплаті заробітної плати.

Тут вже виникає загроза самій економічній безпеці держави.

Наша держава зазнала значних економічних втрат через необхідність створення "апарату самовизначення". Заснування численних дипломатичних представництв, вступ до різних міжнародних організацій тощо, не тільки призвели до матеріальних втрат, а й погіршили імідж нашої країни, оскільки поглибили її неплатоспроможність.

Економічна безпека найбезпосередніше пов'язана зі станом стабільності держави і, знаючи закономірність цього взаємозв'язку, можна діагностувати стан та спрямувати певним чином розвиток держави, використовуючи найефективнішу модель державного управління.

Основою складного і багатогранного процесу забезпечення економічної безпеки є, передусім, інформація про стан системи "держава".

На першому організаційному, етапі цього процесу необхідно з'ясувати, чи в достатній кількості і чи своєчасно забезпечується держава ресурсами, потрібними для її існування.

Діагностика системи здійснюється через зіставлення потреб та можливостей їх забезпечення. Діагностуючи, водночас встановлюємо ступінь небезпеки.

Що ж до причин її виникнення, то вони можуть залишитися не з'ясованими, але джерело необхідно встановити обов'язково.

Одним з шляхів переходу на якісно вищий рівень управління є реструктуризація. У нас цей термін сприймають здебільшого так, як його тлумачили раніше – як звичайну реорганізацію, пов'язану з перестановкою кадрів, зміною внутрішніх стосунків та взаємин між підрозділами та незначною функціональною переорієнтацією останніх.

Однак на етапі переходу від однієї економіки до іншої структурні перебудови носять зовсім інший характер. Це складний, системний і комплексний, започаткований на принципово нових засадах економіки і управління, процес. Він нагадує відновлення держави, її промисловості, людського та економічного потенціалу після нищівної війни. При чому в ході цих перетворень першою змінюється основа. Будь-які дії оцінюються лише за їх економічною доцільністю.

Владі з перших же років не вистачило рішучості і досвіду. Як наслідок – замість пожвавлення виробництва маємо його скорочення. Підприємства простояють, банки, які на перших порах, скориставшись скрутою, що її переживала промисловість, встановили величезні відсотки на кредити, зрештою, теж зазнали серйозного удару внаслідок неплатоспроможності підприємств.

Та, здається, у владних структурах вже зрозуміли, що економіка ринкової держави має ґрунтуватися на врівноваженому співвідношенні чисельності ма-

лих, середніх та великих підприємств і на розумній, збалансованій політиці у фінансовій системі.

Йде пошук надійного механізму надання (і обов'язкового повернення) інвестицій та кредитів. При цьому має бути обмежена плата за надання фінансової допомоги.

Інвестиція вимірюється не лише грошима, а й створенням правового поля для ефективної роботи, захистом і підтримкою годувальників держави.

Свої посильні інвестиції мають робити й ті організації, які вважають своїм завданням сприяти розвитку вітчизняного виробництва, у тому числі аграрного сектора і захисту селян, так як люди сприймають реформи через призму поліпшення життя.

Після реформи в селі господарювання ведеться на основі приватної власності, але треба земельну реформу завершити, не обділяючи працівників соціальної сфери, врегулювати майнові відносини.

Майбутнє України приросте стабільністю села, ефективністю аграрної політики, яка здійснить пошук гармонії в позиції: все, що вигідно селу, - вигідно державі. Задіяний величезний потенціал - право на приватну власність, це має не лише економічне, а й велике політичне значення.

Добре самопочуття держави настане тоді, коли рентабельність сільськогосподарського виробництва становитиме не менше як двадцять відсотків. Для завершення реформ потрібно сповна використати державну підтримку села, розрахуватись з боргами по заробітній платі, подолати кризу у великих господарствах, формувати та розвивати цивілізований аграрний ринок, активізувати експорт сільгосппродукції.

Крім того, є значна необхідність більше виробляти вітчизняної техніки, розвивати лізингову систему, впроваджувати багатоваріантну систему кредитування.

Соціалістична економіка була надмірно індустріалізованою з недостатньо розвинутими фінансовим сектором та сектором послуг. Тому частину перехідного періоду потрібно присвятити структурній перебудові секторів, зменшуючи відносні розміри одних і збільшуючи розміри інших. Реструктуризація у короткостроковому періоді може призвести до істотного рівня безробіття, однак у середньостроковій перспективі більшість звільнених працівників знаходить нову роботу, оскільки економіка починає зростати. В Україні рівень безробіття майже не зростає. Ця тенденція свідчить про відсутність реструктуризації в економіці.

Щоб розв'язати проблему економічної безпеки нашої держави, потрібен пошук сучасних науково обґрунтованих підходів. Йдеться і про державну політику, і про конкретні економічні заходи.

Знаходиться наука про економічну безпеку. Її завдання - створити кращі умови для життя суспільства та кожної конкретної людини через механізм оптимального державного управління.

Тільки на цьому шляху розвитку можлива міцна, незалежна та суверенна Україна.

Завдяки закладенню на попередньому етапі базових засад незалежності і державності України, затвердженню її як повноправного суб'єкта світового співробітництва, нормалізації відносин з сусідніми державами можливості загрози нашій державності зміщуються зараз у площину економічної безпеки. Відповідно підпорядкування діяльності органів державної влади всіх рівнів політиці захисту національних економічних інтересів України залишатиметься і надалі основною діяльністю президента України.

Ключовими завданнями забезпечення економічної безпеки мають стати:
- остаточне подолання наслідків десятирічної кризи, досягнення реального

економічного зростання та його підпорядкування завданням соціального розвитку держави;

- суттєве посилення фінансової безпеки України, першочергове зміцнення фінансового потенціалу реального сектора економіки, суб'єктів господарювання, домашніх господарств, забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, надійної внутрішньої та зовнішньої захищеності національної валюти, інтересів вкладників, фінансового ринку, здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень держави, максимальне поліпшення інвестиційного клімату;

- створення надійних гарантій технологічної безпеки, розвитку науково-технічного потенціалу, захисту інтелектуальної власності, становлення України як високотехнологічної держави;

- посилення енергетичної безпеки, здійснення активної державної політики енергозбереження та розвитку власного енергопотенціалу, диференціація ринків і створення умов для реальної конкуренції у сфері енергопостачання;

- вирішення всього комплексу проблем, від яких залежить продовольча безпека держави, недопущення експансії неякісних імпортованих продуктів та продовольчих товарів, які може випускати у необхідних обсягах національній агропромисловий комплекс;

- здійснення на національному, регіональному та об'єктному рівнях найбільш гострих поточних завдань і довгострокових пріоритетів екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища, розвиток і вдосконалення відповідної законодавчо-правової бази, застосування економічних інструментів (поетапного запровадження платного природокористування) для відтворення та раціонального використання природних ресурсів;

- реалізація інформаційної безпеки держави, протидія дезінформації про економічний і політичний стан держави;

- задоволення матеріально-технічних потреб Збройних Сил держави на рівні раціональної оборонної достатності;

- посилення інтеграційних процесів, вирішення завдань щодо більш широкого входження України у світовий економічний простір, освоєння нових зовнішніх ринків збуту вітчизняної продукції, активний захист інтересів національного капіталу та товаровиробників. Йдеться про реалізацію такої зовнішньоекономічної політики, яка дозволила б Україні зайняти гідне місце у світовому поділі праці, міжнародній торгівлі та фінансах, сприяла реалізації її потенціалу.

У цьому сконцентровано не лише переконаність у можливості позитивних зрушень, реальних і відчутних змін вже в найближчій перспективі, а й сподівання на краще майбутнє кожного співвітчизника, кожної родини, на зміцнення нашої держави, її прилучення до надбань сучасного цивілізованого розвитку.

Список літератури

1. Дарнопих Г. Сучасні проблеми економічної безпеки України // Вісник Академії правових наук України, 1998. - № 1. - С. 142-150.

2. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави: проблеми та механізми їх розв'язання // Вісник НАН України, 1998. - № 11-12. - С. 67-73.

3. Менеджмент на порозі XXI століття // Регіональні перспективи, 2000. - № 2-3. - С. 1-398.

4. Снелбекер Д. Перспективи економічної безпеки та зростання в Україні // Економіст. - 2000. - № 3. - С. 26-32.

5. Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки. Послання президента України до Верховної Ради України 23.02.2001 р. // Урядовий кур'єр. - 2001. - № 34. - С. 5-12.